

Манько А.М.

студентка,

Науковий керівник: Пінчук Т.С.

кандидат філологічних наук, професор,

*декан факультету української філології та соціальних комунікацій,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМА МИСТЕЦЬКОГО ПОКЛИКАННЯ В ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «У ПУЩІ»

Драматична поема Лесі Українки «У пущі» покликана розкрити тему протиставлення митця темному світові оточуючих його людей. Мистецький твір відбиває події XVII століття – часу розквіту християнської доби, що вела нещадну боротьбу проти ересі, сект. Цей факт призводить до вимушеного покидання пуританами Англії та заснування своїх общин у пущах Північної Америки.

Події драматичної поеми переносять читача в колонію американських переселенців, де де-юре панує рівність та незалежність, де-факто продовжують існувати релігійні утиски.

Доля талановитої, обдарованої людини є досить близькою автору, тому з усією глибинною симпатією та пошаною зображує вона головного персонажа твору Річарда Айрона. Часом образ головного героя настільки зближується з образом самої письменниці, що він стає немов маскулінним її віддзеркаленням.

З перших сторінок поеми постає релігійна суперечка, що отруює життя в родині Айронів. Мати Едіта запекло намагається довести свою точку зору щодо важливості релігії в житті, при цьому моралізаторство жінки направлене головним чином на намагання відвернути сина від юродивого діла: від заняття скульптурою, що є для митця, як пізніше виявиться, взагалі єдиною розрадою у тривіальному житті в невеличкій колонії в Масачузеті: *«Для мене се не іграшка, матусю. / Ти знаєш се, та споритись не час»* [2, с. 48].

Згодом під час словесних перепалок з непрошеними гостями, учасниками громади, Річард виголошує такі слова на захист свого мистецтва: *«О, я знаю! / Ви хочете. Щоб зрадив я скульптуру? / Не можу я, бо зрадником не вдався. / Та навіть хоч би й зрадив як Іуда, / я, певне б, і повісився, як він»* [2, с. 104].

Конфлікт поеми розгортається на тій підставі, що скульптор Річард йде проти заповідей Божих, на думку учителя й проповідника Годвінсона, який, однак, сам не дотримується тих принципів, яких проповідує: *«Так, я маю хату, / але громада з добрості своєї / замість хатини кам'яницю хоче / для мене збудувать... / Тепер се при тісноті не вигідно...»* [2, с. 61].

Річарда не приваблює робота задля блага громади, яку блаженно сприймають усі, у тому числі й Едіта, Річардова мати. Однак розум скульптора не затьмарює загальна сліпа віра, навіть різка зміна поглядів кращого друга Джонатана не може повернути його до роботи на користь

громади. Річард залишається вірний своїм переконанням: *«В такій громаді, справді, повна воля / всім фарисеям»* [2, с. 64]. Річардові бридке сліпе раболіпство оточуючих, його вражають, однак і не дивують слова друга родини Джошуа Кембля: *«Але громада не питає думки / того, хто супротивиться рішницям. / Що хочеш, думай, – а коритись мусиш. / Громадська влада – то єсть божья влада, і всяка думка хай мовчить при ній»* [2, с. 64].

Річарда засуджують спочатку за те, що він просто займається скульптурою, що громадою, головним чином, в особі Годвінсона ніяк не може бути прийняте. Порушення другої заповіді про заборону створення собі всякої подоби кумира, підігріте образою за виліплєну племінником Річарда Деві та самим Річардом кумедну довгоносу фігуру його, Годвінсона, останній наважується на рішучі дії проти майстра, що включають у себе не лише намагання вплинути на митця через його родину безпосередньо, а й через громаду: *«Сей чоловік одразу став мені / мов камінь спотикання на дорозі, / хоч я йому ніколи зла не зичив... / Брат Джошуа посвідчить, / яку вчинив наругу надо мною / ненависний сей ідолотворитель...»* [2, с. 110]; *«Сей чоловік вже змарнував талант, / розтринькав, мов п'яниця. Чи ж не міг він / навчитись на чужині хистів добрих / або наук потрібних? Ні, віддався / диявольському хисту – скульптурі»* [2, с. 122].

Його обвинувачують усі: мати, члени громади, колишні друзі та приятелі, навіть донька Кемпля, Дженні, намалювавши в своїй уяві кохання до Річарда, вона звинувачує його аморальності при членах громади, розкривши при всіх присутність в домі Айронів сторонньої дічини-індіанки – моделі для скульптури митця: *«Нізащо в світі не піду за його!.. / От, люди добрі, / вже Річард Айрон має жінку в хаті, / нехай же він тримається її»* [2, с. 114-115].

Таким чином, потерпівши зневагу серед близького оточення, яке вщент фанатично зруйнувало всі його майстерні доробки, потерпівши несправедливого осуду та діставши проклять, Річард змушений був виїхати до Род-Айленду: *«Мовчить, злиденне кодло! Невігласи! / Я сам іду од вас! У дикій пуці / є дикі люди – не дикіші вас! / Геть! Розступіться, дайте шлях! Інакше / я сам собі дорогу проложу!»* [2, с. 128].

Саме в останній репліці персонажа розкривається символічність назви драматичної поеми «У пуці», що розкриває саме ту людську пуцу, в якій перебуває герой, у якій він майже тоне зі своїм талантом, у пуці, де вихвалять Бога, але не цінують Божого дару в людині.

Річард більше не зміг перебувати серед непрохідних хащів людської сліпоти та жорстокості, про які колись при нагоді згадував Джонатану: *« Я бачу, тут, в новому краю треба / хащів розчистити вперед чимало, / а потім вже розпалюватъ багаття... / Ну, пуца ся мене найменш лякає, хоча й вона чимало силу нищить. / Тут навіть пуці пунької немає. / Та се ще байка, може, згодом знайдеш... / Тут між людьми ростуть лихі терни»* [2, с. 83].

Однак у Род-Айленді на Річарда чекає нове випробування вже іншими прошарками суспільства. Його талант скульптора і тут виявляється майже непотрібним. Прекрасну скульптуру майстра воліють радше використати для

утилітарних потреб у ролі манекена для жінки-кравчині, втомленої від примхливих панночок. Річарда Айрона в Род-Айленді сприйняли скоріше як служителя науки, ніж мистецтва. Громадянин Род-Айленду Джонс навіть пропонує творцеві прекрасного стати компаньйоном для виліплювання горщиків: *«А вас просив би я зразки ліпити, – / ви чоловік тямущий і бувалий, / набачили усякого начиння / по тих Італіях... там лепський крам! / Так я гадав: як має майстер Річард / знічев'я тут собі ляльки робить...»* [2, с. 139].

Отже, змінивши одну «пуху» свого існування на іншу, Річард тим самим не змінив суттєво свого положення в суспільстві. Так же, як і раніше, його талант мало цінують, маючи охоту лише експлуатувати його у власних цілях. Подібне ставлення до нього, до його ремесла, як забавки, ляльки для життям побитою людини наштовхують метра на невеселі роздуми, що розкривають перед читачем коротку книгу життя талановитої, але безталанної людини: *«Який я самотній, боже правий! / Що ж, я досяг, чого хотів, – я вільний. / Розбив усі кайдани свого серця / і серце вкупи з ними. Так, я вільний. / Нема у тьмі ні вину, ні дороги, / нема й мети... До краю доборовся... / Невже тепер, як переміг я все, / мене самого переможе туга? / Ні, те, для чого я всього відкріся, / нехай мене рятує. Іскра божжа! / Спалила ти мені оселю рідну, / тепер світи для мене на чужині, / багаттям хатнім стань... / Не б'є моя фантазія крилами, бо зламані... / Чого мовчиш ти, думко? / Рятуй мене!.. Чогось замерло серце... / Втомилось битись? Так... І я втомився...»* [2, с. 156].

Останньою іскрою в житті талановитого скульптора стала пропозиція мессера Антоніо поїхати з ним до Італії, аби не змарнувати, не закопати в землю його талант. Однак Річард розуміє, що його час лаврових вінків уже закінчився, вимучений і стомлений він навряд чи зміг би з колишнім азартом взятися до улюбленої справи. Сучасний Річард – це лиш тінь колишнього Річарда, і Айрон це чудово розуміє, тому відмовляє в пропозиції: *«Тепер – вже пізно. Як мені вернутись / в той край, де бачили мене колись / у розцвіті, де всі колись на мене / великі надії покладали? / Що ж я там покажу? Чим похваляюся?»* [2, с. 167].

Завершує свій твір Леся Українка мінорною сценою гірких роздумів автора, що в унісон звучать з органним реквіємом за вікном. Авторські розмірковування про пекло (в якому Річард був і дотепер), про рай, вслухання в сурми янгола, думки про янголів смерті, відчуття близького наближення свого кінця – саме такою є остання сцена драматичної поеми.

Таким чином, автор логічно підвела реципієнта до останнього подиху життя талановитої людини, великого скульптора Річарда Айрона, який волею долі мусив залишити Італію, де майстерність таланту процвітала, заради тих, хто потім першими його зрадили. Марні блукання в пошуках власної долі врешті-решт призводять до повного розчарування, втрати сил та натхнення.

Талановита людина відчуває свою непотрібність у тривіальному світі користі, утилітаризму, релігійного фанатизму. Мистецтво, як і все на світі, перевіряється часом, дане Лесею Українкою на початку ХХ століття «свобод» в американському суспільстві виявилось таким правдивим і прозорливим, що не втратило соціального сенсу і до наших днів.

Список використаних джерел

1. Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «КАЗКА», 2005. – 864 с.
2. Українка Леся. Драматичні твори / Передм. С. М. Шаховського. – К.: Веселка, 1982. – 357 с.

Матюшко І.О.

аспірантка,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ЛЕКСИКА РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»

Цей роман відтворює одну з найдраматичніших і найбільш замовчуваних сторінок історії України – боротьбу українських повстанців проти окупаційної російської влади у 1920-х роках. Автор працював над твором майже тринадцять років, він написаний на основі історичних документів і за характером описаних у ньому подій є надзвичайно близьким до сьогодення.

Таких романів у нас зараз небагато, романів історичних, написаних цікаво, вдумливо, які торкаються теми національної справедливості і приносять не тільки задоволення, а й поштовх до роздумів, бажання самому щось шукати, вивчати, самовдосконалюватись. Думаю, Василь Шкляр усе це знав, і складається враження, що він намагався докласти максимум зусиль, щоб написати саме такий твір.

Роман «Залишенець. Чорний Ворон» до книг, які можна охарактеризувати наступним міркуванням сучасного українського мовознавця, академіка Любові Мацько: «Глибинна пам'ять тексту забезпечується глибинною пам'яттю мови, наявністю в ній таких мовних елементів, які здатні зберігатися і в інваріанті, і у варіантах, пронизуючи усі стани і підсистеми мови сучасної і її попередніх історичних форм. Це можна простежити на тих мовних текстах, у яких використовуються вічні образи культури, традиційні символи і метафори, цитації та інтертекстуальні вкраплення» [1, с. 429].

До звичного сучасного лексикону письменник влив небуденну архаїстику, у діалогах персонажів подекуди зустрічаються жваві насичені слівця та вирази, якими ще й досі рясніє не один діалект української мови. Авторська розповідь чергується з архівними джерелами, які подані мовою оригіналу – російською. І в цьому вся родзинка роману: він читається легко, але водночас це не позбавляє цікавості та великого захоплення від тексту.

У «Чорному Вороні» ми знаходимо як історичну достовірність, тобто реальність подій, образів (прототипів героїв), місць, у яких відбувається дія, так і правдиве відображення життєвих реалій, які насамперед виявляються у звичаях та лексиці. Сам Василь Шкляр зазначає: «... хотів вивчити все про той